

DIN CORESPONDENȚA LUI NICOLAE IORGA CU DOAMNE INTELECTUALE DIN BOTOȘANI

DORU VILHEM*

Nicolae Iorga este, probabil, exponentul cel mai ilustru al genului epistolar din cultura română, cele peste patru sute de volume de scrisori, din fondul care-i poartă numele, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, făcând din plin dovada acestui fapt.

Între scrisorile, având expeditori din toate categoriile sociale și din cele mai diferite medii, din țară sau străinătate, nu foarte multe sunt semnate de botoșăneni. Cei mai mulți dintre semnatari sunt intelectuali, funcționari, oameni politici sau admiratori ai marelui savant, subiectul scrisorilor variind, de la informații utile savantului și omului politic, până la solicitarea ajutorului pentru rezolvarea unor probleme de ordin obștesc sau personal.

Printre corespondenții din Botoșani ai marelui savant se numără și câteva femei. Puține la număr, provenind din mediul intelectual, ele se adresează marelui om de cultură în calitatea acestuia de Ministru al Instrucțiunii Publice, Președinte al Comisiei Monumentelor Istorice sau Președinte al Ligii Culturale. În mod firesc, subiectul scrisorilor are tangență cu calitatea destinatarului, de membru cu puteri de decizie în Guvernul României, sau al amintitelor instituții. Preocuparea pentru răspândirea culturii în lumea satelor, pentru supraviețuirea instituțiilor școlare amenințate de politica bugetară a guvernelor timpului, sau grija pentru păstrarea unor monumente istorice amenințate de intervențiile neavenite ale oficialităților, sunt cele mai semnificative subiecte ale scrisorilor la care ne referim.

Desigur, nu lipsesc nici solicitările vizând rezolvarea unor probleme de ordin personal, pe care Nicolae Iorga le putea influența favorabil, dar, în acest caz, el era ultima persoană la care s-a apelat, după ce toate celelalte mijloace de rezolvare se epuizaseră.

Din lectura scrisorilor, reiese că semnatarele erau persoane cunoscute savantului, fie provenind din rândul celor mai importante familii botoșănene, fie

* Inspector școlar la Inspectoratul Școlar al județului Botoșani.

din lumea intelectuală a Botoșanilor, între care, absolvente ale cunoscutei Școli de Misionare de la Vălenii de Munte.

Din rândurile celor care au urmat cursurile Școlii de Misionare, a făcut parte și învățătoarea Maria Șandric din satul Hulub, comuna Dângeni, jud. Botoșani, care la 21 septembrie 1926 îi adresa lui Nicolae Iorga o scrisoare în care îi comunica impresiile produse de satul în care fusese repartizată ca învățătoare.

Dintre toate, cel mai mult a impresionat-o starea precară a sănătății locuitorilor, adulți sau copii, numărul mare al tuberculoșilor și a celor bolnavi de sifilis - cauza fiind, după părerea sa, alimentația proastă și lipsa oricărei educații și asistenței medicale.

Era necesar, conchidea tânăra învățătoare, un spital la care să poată apela locuitorii comunei și ai satelor din jur, iar pentru elevi, o farmacie școlară, pentru dotarea căreia era dispusă să doneze suma de 1000 de lei din salariul său.

Pe lângă aspectele mai sus amintite, corespondenta îl informa pe Nicolae Iorga în legătură cu intenția sa de a înființa în comuna Dângeni o secție a Ligii Culturale sau un alt așezământ de cultură, mai mult decât necesar unei comune în care locuitorii erau în cea mai mare parte analfabeți. Referitor la această intenție, învățătoarea Maria Șandric scria marelui istoric: "... am vorbit să înființăm Liga Culturală sau o Casă de Citit și la urmă am ajuns cu toții de acord să înființăm un Cămin Cultural. Cum aici în sat nu se găsește la nimeni o carte, doresc mult să înființăm o bibliotecă populară <Nicolae Iorga>, care să cuprindă trei categorii de cărți: pentru elevi, pentru popor și pentru intelectualii satului. Așa că vă rog din suflet, dispuneți, Domnule Profesor, să mi se trimită cărți de la București ".¹

Într-o altă scrisoare, nedată, dar probabil, tot din același an, Maria Șandric relua problema bibliotecii comunale și a căminului cultural, profesorul fiind rugat "din suflet" să rezolve "*chestia bibliotecii comunale și a Căminului Cultural ce doresc să înființez în satul meu* "².

În aceeași scrisoare, învățătoarea din Hulub-Dângeni îl informa pe Nicolae Iorga că a terminat traducerea unui articol din IL POPO D'ITALIA, pe care acesta îl încredințase probabil, în perioada când aceasta frecventa cursurile Școlii de Misionare de la Vălenii de Munte.

O a treia scrisoare îi este adresată istoricului de Maria Șandric la 4 septembrie 1927. Prin această scrisoare, istoricul era informat că "*societatea noastră culturală, Secția Ligii - merge foarte bine*" și că tânăra învățătoare intenționa să se mute de la Dângeni, unde "*printr-o întâmplare am fost numită*" la Vălenii de Munte. În privința demersurilor făcute în această direcție, Maria Șandric îl

1. Biblioteca Academiei Române, *Correspondență N Iorga*, vol. 331, fila 425

2. *Ibidem*, fila 423

informa pe Nicolae Iorga că *"Am încercat cu cei mai mici (Revizoratul Școlar) și am reușit întrucâtva, însuși inspectorul m-a trecut pe lista detașatelor, aveam o ascensiune asupra oricui prin faptul că am fost la școala Dumneavoastră... dar deocamdată șanse de Văleni nu sunt"*.

Scuzându-se că nu a trecut personal să-l informeze asupra celor întreprinse în vederea transferului, aceasta încheia: *"Dumneavoastră sunteți atât de bun și ajutați cu atâtea bunătăți pe oricine, încât, cu toată îndrăzneala mea oltenească, nu am mai avut curajul să vă supăr...dar, Dumneavoastră, care iertați atâtea, sunt sigură că mă veți ierta și pe mine"*³

O doleanță asemănătoare (transferul în altă localitate) conține și scrisoarea adresată la 23 martie 1932, lui Nicolae Iorga, de învățătoarea **Mitrodora Tudor** din Adâncata, și ea absolventă a Școlii de Misionare de la Vălenii de Munte. Ea îl informa despre cererea depusă la Revizoratul Școlar Dorohoi de a fi transferată de la Adâncata la Botoșani. Întrucât nu primise încă un răspuns din partea Revizorului Școlar, Mitrodora Tudor presupunea că: *„O vor fi înaintat pe cale ierarhică, fără să fie semnată de Domnia Voastră"*. Rugându-l, în încheiere, să-și pună avizul pe cererea ce însoțea scrisoarea, pentru a o înainta Revizorului Ghițescu, corespondenta își cerea scuze pentru că: *„O scrisoare din partea uneia dintre elevele Domniei Voastre vine însoțită tot cu o rugămintă"*, dar, continua ea *"la cine să apelăm dacă nu la Domnia Voastră, care ne sunteți sfătuitoare și îndrumătoare a tot ce e bun și de folos nouă, ca un adevărat părinte"*⁴.

Cu o problemă legată tot de școală i se adresează lui Nicolae Iorga, la 24 august 1929, **Olga Savinescu**, directoarea Școlii Normale de fete "Despina Doamna" din Botoșani. Întrucât școala fusese nominalizată de Guvernul României printre cele care urmau a fi desființate, Olga Savinescu apela la sprijinul marelui istoric pentru a împiedica *"a se face un act de nedreptate prin desființarea uneia dintre cele mai bune și apreciate Școli Normale din țară"*.

Făcând apel la strânsa legătură a savantului cu orașul natal, consolidată, mai ales după înființarea în decembrie 1924 a Universității Populare ce-i purta numele, Olga Savinescu îi amintea, pentru a scoate în relief valoarea școlii pe care o conducea, amenințată acum cu desființarea că, *"multe din elevele noastre au fost primite la cursurile de vară de la Vălenii de Munte și în urma concursului depus, au fost primite printre interne la Școala de Misionare - Văleni"*. În încheiere, exprimându-și speranța că școala va putea fi salvată, directoarea Școlii Normale de Fete "Despina Doamna" din Botoșani scrie: *"Ca fiu al Botoșanilor, credem că vă interesați de toată mișcarea culturală din acest oraș"*

3. Ibidem, vol. 340, fila 662.

4. Ibidem, vol. 390, fila 86.

*și desființarea unei școli ca aceasta cu un renume câștigat, n-ar putea să vă lase indiferent. O vorbă de a Dumneavoastră adresată Domnului Ministru al Instrucției Publice credem că ar fi de ajuns spre a împiedica desființarea acestei școli, a cărei activitate o puteți vedea mai amănunțit în memoriile ce v-am trimis*⁵,

Precizăm că, fără a avea confirmarea scrisă a marelui savant, credem că Nicolae Iorga a intervenit în această problemă, întrucât Școala Normală de Fete "Despina Doamna" din Botoșani a mai funcționat până în anul 1938.

În sfârșit, o ultimă scrisoare la care ne vom referi este semnată de Maria N. Boldur Epureanu, datată la 19 aprilie 1927 și expediată din satul Cristești. Corespondenta se adresează lui Nicolae Iorga în calitatea acesteia de Președinte al Comisiei Monumentelor Istorice și îi aduce la cunoștință pericolul care plana asupra unui vechi lăcaș de cultură din localitate, datorită disputei prost arbitrată de primarul comunei și de protopopul județului, dintre bătrânul preot al comunei și mai mulți aspiranți la parohie. *"Moșia Cristești - scria L. Maria N. Boldur Epureanu - are o biserică veche de câteva secole, care, în interiorul ei, într-o hrubă, conține rămășițele bunilor și străbunilor foștilor proprietari precum și micul cimitir ce o împrejmuiește. În pridvorul ei stă afișată hotărârea Ministrului Cultelor relativ la monumentele istorice.*

De vreo 20 de ani s-a clădit o biserică mai încăpătoare la care s-au transportat multe din obiectele cele vechi. În urma multor vrajbe iscate între preotul cel bătrân din sat și alți aspiranți la parohie, primarul a primit ordin de la protopop să strămute biserica veche la cimitirul nou din afara satului,

*Nu știu dacă biserica a fost aleasă ca monument istoric, dar vă rog foarte mult, Domnule Președinte, a o lua în apărare pentru a nu fi ridicată de pe mormintele celor cari, probabil, au construit-o, ceea ce s-ar putea proba cu documentele ce posed".*⁶

Ca și în cazurile anterioare, nu cunoaștem răspunsul dat de Nicolae Iorga solicitării primite, dar demersurile lacute de Maria N. Boldur Epureanu, Maria Șandric și Olga Savinescu dovedesc faptul că, într-o vreme, mai ales a bărbatilor, femeile s-au implicat cu curaj în problemele timpului, semn al unor tot mai pronunțate emancipări ce avea să devină realitate concretă în deceniile următoare.

Faptul că între corespondentele lui Nicolae Iorga sunt și reprezentanțe ale învățământului botoșănean constituie încă o dovadă a importantului rol jucat de acestea în ridicarea culturală a locuitorilor județului Botoșani, rol pe care și-l mențin și acum.

5. Ibidem, vol. 353, fila 237.

6. Ibidem, vol. 351, fila 154.

SUMMARY

The great scholar, the world-wide known historian *Nicolae Iorga*, a son of Botosani is likely to have been the representative figure of the epistolary genre from the Romanian culture .

Nicolae Iorga kept in his memory the remembrances of his native places, and it is a fact that throughout the years he had friendly relationships with many intellectuals from Botosani, they even wrote each other.

A part of his correspondence comes from the intellectual class and asks the great scholar to save game schools from being eliminated, to preserve game historical monuments but requirements which deal with personal problems can also be found.

We know the content of these letters but we do not know the answer. The fact that the problems of culture found in the letters were solved reveals that the scholar involved himself directly and had a major contribution to solving what those intellectual women required. Last but not least, we add that they courageously involved in the problems of their time as a definite sign of the emancipation which was to become a concrete reality in the following decades.